

การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศ การศึกษาในประเทศไทย

A Synthesis of Doctoral Thesis on Educational Supervision in Thailand

¹ Wachirapun Promrit ² Sakdipan Tonwimonrat

¹Wachirapun Promrit ²Sakdipan Tonwimonrat

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{1,2}Faculty of Education, Silpakorn University

¹Corresponding author, e-mail: Wachirapun2524@gmail.com

Received June 4, 2025; Revised June 14, 2025; Accepted: December 28, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบลักษณะของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย และ 2) ทราบองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ดังกล่าว กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่จัดทำระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงตามความเกี่ยวข้องกับหัวข้อการนิเทศการศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกข้อมูลเชิงเอกสารตามกรอบแนวคิด 6 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การประกันคุณภาพการศึกษา การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา และการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และสถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) ลักษณะของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่พบมากที่สุด คือ การวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการยืนยันรูปแบบด้วยสถิติหรือผู้เชี่ยวชาญ 2) องค์ความรู้จากการสังเคราะห์สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุม 6 ด้าน เช่น การพัฒนาผู้เรียนโดยใช้เทคโนโลยีและการทำงานแบบเครือข่าย การพัฒนาครูด้วย PLC และ Active Learning การนิเทศแบบมีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตร การประกันคุณภาพอย่างเป็นระบบ การใช้ ICT ในการนิเทศ และการสร้างนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

คำสำคัญ: การนิเทศการศึกษา; วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต; การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์

Abstract

This research article aimed to (1) identify the characteristics of doctoral dissertations related to educational supervision in Thailand and (2) synthesize the

body of knowledge derived from those dissertations. The sample consisted of doctoral dissertations completed between 2014 and 2023, which were purposively selected based on their relevance to the topic of educational supervision. This study employed a qualitative research design using documentary research methods. The research instrument was a document analysis form structured around six conceptual frameworks: student development, teacher and educational personnel development, curriculum and instructional development, educational quality assurance, educational technology integration, and educational research and innovation. Data were analyzed using content analysis and descriptive statistics. The research findings were as follows: 1. The most common characteristic of the doctoral dissertations was the use of a mixed-methods approach that combined both quantitative and qualitative research. The studies employed content analysis, interviews, and questionnaires, and validated research models through statistical analysis or expert review. 2. The synthesized body of knowledge was found to align with the Ministry of Education's policies, covering six key areas: student development through technology integration and collaborative networks; teacher development through professional learning communities (PLCs) and active learning; participatory supervision in curriculum implementation; systematic quality assurance; the use of ICT in supervision; and innovation development for enhancing learning.

Keywords: Educational Supervision; Doctoral Dissertations; Thesis Synthesis

บทนำ

การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะในยุคที่ระบบการศึกษาต้องปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก การปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้เน้นย้ำให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553, 2553) ขณะเดียวกัน นโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567–2568 ได้มุ่งเน้นพัฒนาการนิเทศการศึกษาให้ตอบสนองต่อเป้าหมายคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) แม้จะมีการดำเนินงานตามแนวนโยบายดังกล่าว แต่ยังคงพบว่ามีหลากหลายในแนวทาง การดำเนินการ และผลลัพธ์ของการนิเทศในระดับพื้นที่ที่ยังขาดการสังเคราะห์องค์ความรู้ในภาพรวม

พื้นที่ศึกษานิเทศในประเทศไทย โดยเฉพาะในระดับเขตพื้นที่การศึกษา พบว่ามีความแตกต่างด้านบริบทการดำเนินงานและคุณภาพการนิเทศระหว่างพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ หน่วยศึกษานิเทศก์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำแผนพัฒนาเครือข่ายการนิเทศเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) นอกจากนี้ ในรายงานของ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ยังระบุถึงความท้าทายในการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานและการบูรณาการเทคโนโลยีเข้าสู่ระบบการนิเทศ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2, 2566) นักวิจัยในฐานะศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่มีประสบการณ์ตรงกับสถานการณ์จริงในการนิเทศจึงตระหนักถึงความจำเป็นในการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนางานนิเทศในบริบทของประเทศไทย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์กรอบแนวคิดเพื่อใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา โดยอ้างอิงจากเอกสารเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาระดับชาติ ได้แก่ แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566–2570) และนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาของเอกสารนโยบายทั้งสามฉบับโดยละเอียด เพื่อระบุประเด็นหลักและตัวแปรเชิงนโยบายที่มีนัยสำคัญต่อการปฏิบัติงานการนิเทศการศึกษา แม้ว่าเอกสารแต่ละฉบับจะใช้ถ้อยคำและภาษาที่แตกต่างกันตามลักษณะของแผนงาน แต่จากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบพบว่า เอกสารทั้งหมดมีแนวโน้มเชิงเนื้อหาที่สอดคล้องกัน และสามารถบูรณาการเป็นกรอบแนวคิดหลักที่สะท้อนบทบาท หน้าที่ และทิศทางของการนิเทศการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ จากการจำแนกเชิงเนื้อหา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประเด็นร่วมของนโยบายทั้งสามฉบับออกเป็นกรอบแนวคิด 6 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาผู้เรียน มุ่งเน้นบทบาทของการนิเทศในการส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนในด้านการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และนโยบายการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา สะท้อนบทบาทของศึกษานิเทศก์ในฐานะผู้นำทางวิชาการ ที่มีภารกิจในการเสริมสร้างสมรรถนะของครูและบุคลากรด้านการจัดการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียน และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี ตลอดจนการส่งเสริมการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 3) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ครอบคลุมการนิเทศที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบหลักสูตรสถานศึกษา การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการบริหารจัดการชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 4) การประกันคุณภาพการศึกษา แสดงให้เห็นถึงบทบาทของการนิเทศในการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา ตลอดจนการให้คำปรึกษาเชิงระบบเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนด 5) การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา เน้นการนิเทศที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ระบบสารสนเทศ และสื่อการเรียนการสอนออนไลน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการสถานศึกษา 6) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา แสดงบทบาทของศึกษานิเทศก์ในฐานะผู้สนับสนุนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ทั้งในด้านการบูรณาการเรียนรู้ วิธีสอน และการพัฒนาสื่อ รวมถึงการส่งเสริมให้ครูและสถานศึกษาดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาอย่างเป็นระบบ กรอบแนวคิดทั้งหมดด้านนี้จึงทำหน้าที่เป็นโครงสร้างหลักในการวิเคราะห์องค์ความรู้จากวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต โดยเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เข้ากับบริบทเชิงนโยบายและภารกิจของการนิเทศในระบบการศึกษาไทย อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและ

ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานนิเทศอย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพ และมีความยั่งยืน

บทความฉบับนี้มุ่งนำเสนอผลการวิจัยโดยครอบคลุมทั้งการวิเคราะห์ลักษณะของวิทยานิพนธ์ระดับดุขภูิบัณฑิตที่เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย และการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์เหล่านั้น โดยจัดระเบียบองค์ความรู้ตามกรอบแนวคิด 6 ด้านที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ขึ้นจากนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติ ได้แก่ ด้านการพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การประกันคุณภาพการศึกษา การใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษา และการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษา ซึ่งกรอบดังกล่าวสะท้อนบทบาทของงานนิเทศในเชิงระบบได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ การนำเสนอผลการวิจัยจะเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหาของวิทยานิพนธ์เข้ากับบริบทเชิงนโยบาย เพื่อเสนอข้อค้นพบที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนางานนิเทศการศึกษาในระดับประเทศ ตลอดจนเสนอข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และเชิงนโยบายที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน ทั้งในระดับสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัด และแวดวงวิชาการด้านการบริหารการศึกษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบลักษณะของวิทยานิพนธ์ระดับดุขภูิบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย
2. เพื่อทราบองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุขภูิบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก พื้นที่วิจัย คือ ประเทศไทย โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนี้ คือ วิทยานิพนธ์ระดับดุขภูิบัณฑิตที่เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา ในช่วงปี พ.ศ. 2557–2566 2) กลุ่มตัวอย่าง คือ วิทยานิพนธ์ระดับดุขภูิบัณฑิตที่เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย จำนวน 100 เรื่อง ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบ การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากความเกี่ยวข้องกับหัวข้อ การนิเทศการศึกษา ตามช่วงปีที่กำหนด และมีเอกสารสมบูรณ์พร้อมสำหรับการวิเคราะห์

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร (Document Record Form) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิด 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) การพัฒนาผู้เรียน 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 4) การประกันคุณภาพการศึกษา 5) การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา และ 6) การวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษา โดยสร้างขึ้นจากแนวคิดในแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566–2570 และนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2566 ใช้ศึกษาเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านการนิเทศการศึกษา

3. การรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ซึ่งจัดทำขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนทั่วประเทศ รวมจำนวนทั้งสิ้น 100 เรื่อง โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาจากความครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้อหา ความเกี่ยวข้องโดยตรงกับหัวข้อการนิเทศการศึกษา และความสามารถในการเข้าถึงเอกสารฉบับเต็ม กระบวนการรวบรวมข้อมูลดำเนินการอย่างเป็นระบบ ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2566 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2567 โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลเอกสาร (Document Record Form) ซึ่งพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิด 6 ด้าน เป็นเครื่องมือหลักในการจัดระเบียบ สกัดสาระสำคัญ และจัดประเภทเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ตามมิติที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ การประกันคุณภาพการศึกษา การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา และการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษา ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการนี้จึงเป็นข้อมูลทุติยภูมิที่มีลักษณะเชิงเอกสาร (Documentary Data) ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้เชิงพรรณนา โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์ข้อมูล (Data Synthesis) เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่มีความลึกซึ้งและครอบคลุมมิติต่างๆ ของการนิเทศการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสังเคราะห์ข้อมูล (Data Synthesis) เพื่อนำเสนอผลในลักษณะเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 มีจำนวนทั้งสิ้น 100 ฉบับ โดยผู้วิจัยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 61 คน ขณะที่เพศชายมีจำนวน 39 คน วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่มาจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐจำนวน 90 ฉบับ และจากสถาบันเอกชน จำนวน 10 ฉบับ เมื่อพิจารณาลักษณะของงานวิจัย พบว่าการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ได้รับความนิยมมากที่สุด จำนวน 40 ฉบับ รองลงมาคือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จำนวน 35 ฉบับ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จำนวน 25 ฉบับ โดยแนวโน้มดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการวิจัยแบบผสมผสานได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในช่วงปีหลัง

ส่วนในด้านการวิเคราะห์ข้อมูล พบการใช้เทคนิคที่หลากหลาย ทั้งในเชิงคุณภาพ เช่น การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เชิงชาติพันธุ์วรรณา ในเชิงปริมาณ พบว่ามีการใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์องค์ประกอบมากที่สุด ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลแบบผสม พบว่าการวิเคราะห์แบบบูรณาการ (Integrated Analysis) เป็นแนวทางที่ใ้มากที่สุด สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย พบว่าแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่นิยมสูง ขณะที่การวิเคราะห์เอกสารเป็นเครื่องมือพื้นฐานที่ใช้ในทุกวิทยานิพนธ์ สะท้อนถึงแนวโน้มการใช้ระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือที่หลากหลายและมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิต

ลักษณะทั่วไปของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจำนวน 100 เรื่อง ระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 โดยพิจารณาเพศของผู้วิจัย สังกัดสถาบัน และประเภทของการวิจัยในแต่ละปี เพื่อสะท้อนแนวโน้มและความหลากหลายของงานวิจัยในประเด็นดังกล่าว รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ ประเภทของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย

ผู้วิจัย	จำนวน	สถาบัน	จำนวน
ชาย	39	เอกชน	10
หญิง	61	รัฐบาล	90
รวม	100	รวม	100
ปี พ.ศ.	จำนวน	ประเภทงานวิจัย	จำนวน
พ.ศ.2557	3	การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	35
พ.ศ.2558	3		
พ.ศ.2559	5	การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	25
พ.ศ.2560	5		
พ.ศ.2561	12	การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) + การวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research)	40
พ.ศ.2562	17		
พ.ศ.2563	14		
พ.ศ.2564	14		
พ.ศ.2565	14		
พ.ศ.2566	13		
รวม	100	รวม	100

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 จำนวน 100 เรื่อง สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มการพัฒนารูปแบบองค์ประกอบสำคัญในระบบการศึกษาไทยอย่างรอบด้าน โดยองค์ความรู้ที่ได้มีความสอดคล้องนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนแนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน ครอบคลุม 6 ด้านหลัก ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาผู้เรียน จำนวน 9 เรื่อง มีการเน้นการใช้แนวทางนิเทศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เช่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ การพัฒนาทักษะการคิด การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการมีบทบาทของศึกษานิเทศก์เชิงรุกในการสนับสนุนศักยภาพนักเรียนให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของสังคมปัจจุบัน

2. ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 51 เรื่อง เป็นด้านที่ได้รับความสนใจมากที่สุด โดยมุ่งเน้นการสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ การทำงานเป็นทีม การสร้างแรงจูงใจในองค์กรวิชาชีพครู การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การสร้าง PLC (Professional Learning Community) และการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21

3. ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 เรื่อง งานวิจัยในกลุ่มนี้เน้นให้การนิเทศสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา ใช้กระบวนการวางแผน ปฏิบัติ และประเมินผลอย่างเป็นระบบ มีการใช้เครื่องมือที่หลากหลาย สนับสนุนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

4. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา จำนวน 17 เรื่อง มีการพัฒนากระบวนการนิเทศเพื่อสนับสนุนการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอก โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูล การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเน้นความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการสร้างเครือข่ายวิชาการเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษา

5. ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา จำนวน 9 เรื่อง สะท้อนการเปลี่ยนผ่านการนิเทศไปสู่ยุคดิจิทัล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในทุกกระบวนการของการนิเทศ เช่น การใช้ระบบฐานข้อมูล การจัดการความรู้ผ่าน ICT การใช้แอปพลิเคชันในงานนิเทศ และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเชิงวิชาการ

6. ด้านการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการศึกษา จำนวน 4 เรื่อง มุ่งเน้นการพัฒนาเครื่องมือคู่มือ หรือโมเดลการนิเทศที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในภาคสนาม ส่งเสริมให้เกิดการประยุกต์ใช้ความรู้เชิงนวัตกรรม เช่น การนิเทศแบบมีส่วนร่วม การนิเทศเชิงพัฒนา และการสร้างต้นแบบระบบนิเทศเพื่อยกระดับคุณภาพทางการศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

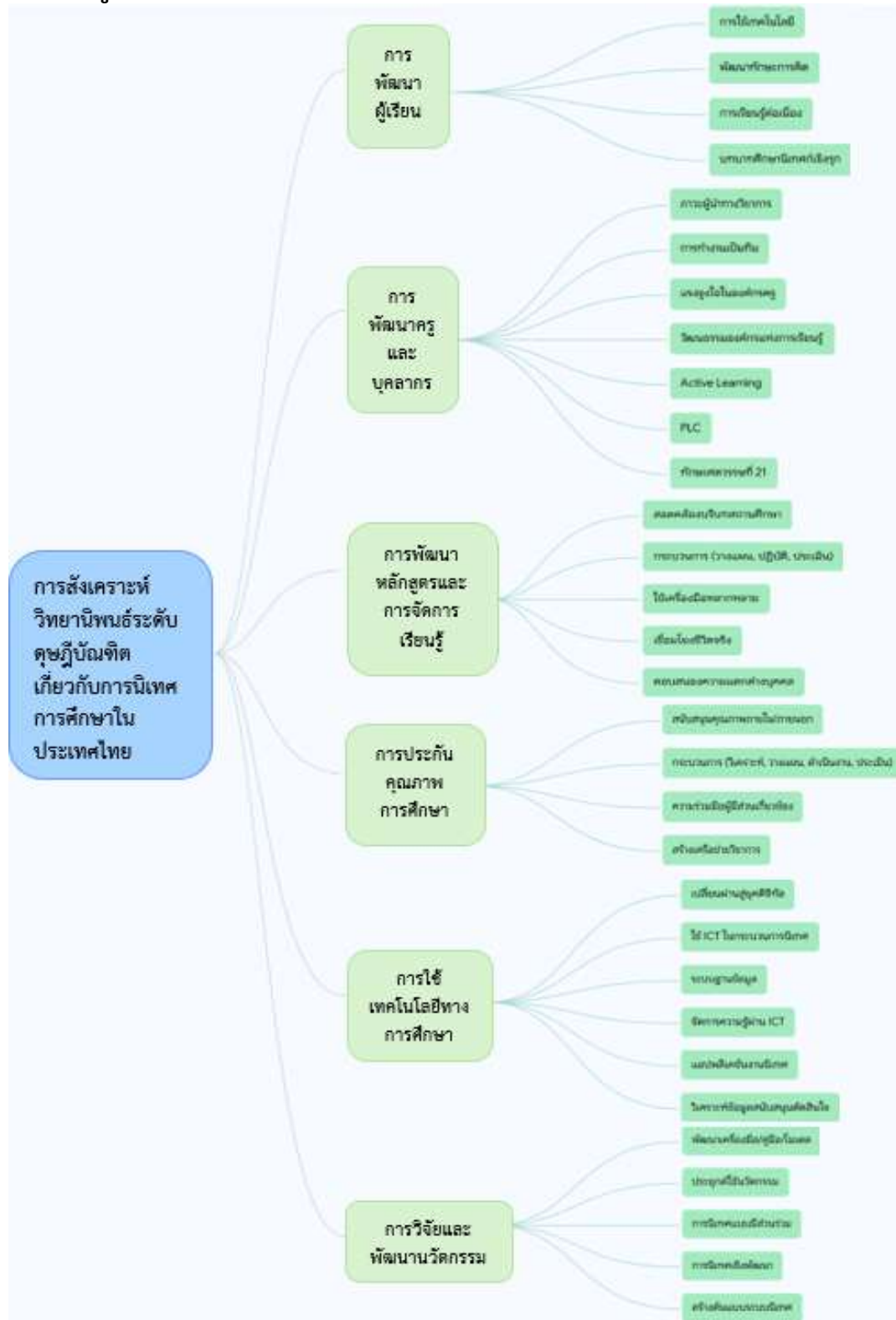
1. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตที่ศึกษาด้านการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2557–2566 ส่วนใหญ่มาจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยมีแนวโน้มเลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานเป็นหลัก รองลงมาคือการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพตามลำดับ ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามของนักวิจัยในการประยุกต์ใช้แนวทางการวิจัยที่สามารถเก็บข้อมูลได้ทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของประเด็นการนิเทศที่มักมีความซับซ้อน อ่อนไหว และเกี่ยวข้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้เพราะการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริม สนับสนุน และยกระดับศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจในสถานการณ์จริงของแต่ละโรงเรียน การใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสานจึงสามารถตอบสนองต่อความจำเป็นในการสร้างองค์ความรู้ที่มีความแม่นยำและลุ่มลึก การเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูและผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการนิเทศ ยิ่งช่วยให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ และสะท้อนภาพรวมของการดำเนินงานในระดับพื้นที่ได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยขององอาจ ศิริเมตตาภรณ์ ที่ชี้ให้เห็นว่า การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตสามารถสร้างฐานข้อมูลเชิงวิชาการที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบบริหารจัดการและ

กลไกการนิเทศอย่างเป็นระบบ (องอาจ ศิริเมตตาภรณ์, 2565) และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พรศพงศ์ โสมากेत และคณะ ที่ระบุว่า วิทยานิพนธ์ในด้านการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็กมักเลือกใช้การวิจัยเชิงสำรวจและการสัมภาษณ์ เพื่อให้สามารถอธิบายบริบทและความต้องการเฉพาะของสถานศึกษาได้อย่างครบถ้วน (พรศพงศ์ โสมากेत และคณะ, 2560) ข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยขององอาจ ศิริเมตตาภรณ์ และพรศพงศ์ โสมากेत ที่ต่างเน้นย้ำความสำคัญของการใช้ข้อมูลเชิงลึกและบริบทเฉพาะในการพัฒนาระบบนิเทศการศึกษาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยเฉพาะการเลือกใช้วิธีวิจัยที่เหมาะสมกับลักษณะของปัญหา การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรง ตลอดจนการจัดเก็บข้อมูลที่สามารถสะท้อนสภาพจริงของสถานศึกษาได้อย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตส่วนใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าว

2. ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์สามารถจำแนกได้เป็น 6 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาผู้เรียน (2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (3) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้, (4) การประกันคุณภาพการศึกษา (5) การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและ (6) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวสามารถสะท้อนแนวโน้มการพัฒนากิจการศึกษานในอนาคต และมีความสอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้เพราะ วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติ โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงและพัฒนากิจการศึกษานในบริบทที่เปลี่ยนแปลงของสังคมไทย องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงมีคุณค่าทางวิชาการและสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาครู ผู้เรียน และระบบการศึกษานทั้งระบบอย่างเป็นองค์รวม สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของมอร์แกน (Morgan) กล่าวว่า การสังเคราะห์งานวิจัยสามารถสะท้อนองค์ประกอบสำคัญด้านการพัฒนานักเรียนโดยตรง รวมถึงความเข้าใจ ความคล่องแคล่ว และแรงจูงใจของผู้เรียนที่เชื่อมโยงกับการสอนของครูอย่างมีระบบ (Morgan, 2024) ขณะเดียวกันนั้นชาโปวาลอฟและเอแวนส์ (Shapovalov and Evans) ชี้ว่าการสังเคราะห์งานวิจัยมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแนวปฏิบัติและเครื่องมือคัดกรองความรอบรู้ทางวิชาชีพที่สามารถใช้ในการออกแบบระบบนิเทศที่มีคุณภาพ (Shapovalov and Evans, 2022) และเฮสชอง (Heschong) ได้เน้นย้ำว่า การสังเคราะห์ควรนำไปสู่การสร้างแนวทางเชิงกลยุทธ์ในการยกระดับระบบการศึกษานอย่างยั่งยืน (Heschong, 2021) ข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ มอร์แกนชาโปวาลอฟและเอแวนส์ และเฮสชอง ที่ต่างเน้นว่า การสังเคราะห์งานวิจัยไม่เพียงเป็นการรวบรวมองค์ความรู้เดิมเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการพัฒนาแนวทางใหม่ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง ทั้งในด้านการยกระดับคุณภาพผู้เรียน การพัฒนาครูมืออาชีพ และการออกแบบระบบนิเทศที่สอดคล้องกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของการศึกษานในระดับประเทศ ผลการศึกษานี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตด้านการนิเทศการศึกษาน สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายการศึกษานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพประกอบ 1 ผังมโนทัศน์แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับคุณวุฒิบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย

จากภาพมีคำอธิบายว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตในประเทศไทย จำนวน 100 เรื่อง ได้จัดจำแนกเป็นองค์ความรู้ใหม่ออกเป็น 6 ด้านหลักซึ่งสะท้อนแนวโน้มการพัฒนาระบบการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการพัฒนาผู้เรียน เป็นการนิเทศที่เน้นส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย โดยใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้เชิงรุก การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวและมีศักยภาพในศตวรรษที่ 21

2. ด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นองค์ความรู้ที่ปรากฏมากที่สุดจากวิทยานิพนธ์ที่ศึกษา มีเป้าหมายในการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ สร้างแรงจูงใจในวิชาชีพ ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การทำงานเป็นทีม และการพัฒนาเครือข่ายทางวิชาชีพ เช่น PLC

3. ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มุ่งเน้นการวางแผน ออกแบบ ดำเนินการ และประเมินผลการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับบริบทจริงของผู้เรียน ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีความยืดหยุ่นสูงในการปรับใช้

4. ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการนิเทศที่เสริมสร้างระบบ QA ทั้งภายในและภายนอก โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูล จัดทำแผน ติดตามประเมินผล และใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในระดับสถานศึกษาและระดับนโยบาย

5. ด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษา เป็นการนิเทศในยุคดิจิทัล โดยมีการใช้เครื่องมือ ICT ตั้งแต่การวางแผน การนิเทศออนไลน์ การสร้างคลังข้อมูลและระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ รวมถึงการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อการนิเทศเฉพาะทาง

6. ด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา เป็นองค์ความรู้ที่แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้งานวิจัยเพื่อสร้างเครื่องมือและนวัตกรรมในการนิเทศ เช่น การออกแบบโมเดลนิเทศแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาแนวปฏิบัติที่เป็นต้นแบบ และการส่งเสริมนวัตกรรมเชิงพัฒนาอย่างยั่งยืน

บทสรุป

การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย สะท้อนแนวโน้มการพัฒนางานนิเทศที่ชัดเจนและเชื่อมโยงกับบริบทจริงของสถานศึกษา องค์ความรู้ที่ได้จำแนกออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียน ครูและบุคลากร หลักสูตร การประกันคุณภาพ เทคโนโลยี และการวิจัยนวัตกรรม โดยเฉพาะด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับความสนใจมากที่สุด สะท้อนถึงความสำคัญของการเสริมสร้างสมรรถนะและภาวะผู้นำทางวิชาการ อีกทั้งยังพบแนวโน้มการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการนิเทศมากขึ้น แสดงถึงการปรับตัวของระบบนิเทศให้ทันสมัยและตอบโจทย์ยุคดิจิทัล ผลการสังเคราะห์นี้จึงมีคุณค่าในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย สามารถนำไปใช้กำหนดทิศทางการพัฒนางานนิเทศเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ กระทรวงศึกษาธิการ ควรนำองค์ความรู้ทั้ง 6 ด้านที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการวางแผนและพัฒนาระบบการนิเทศการศึกษา ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การนิเทศสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

1.2 สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา (สคบศ.) ร่วมกับ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ควรส่งเสริมให้มีการจัดอบรมและพัฒนาศึกษานิเทศก์ รวมถึงผู้บริหารการศึกษา ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้มของการนิเทศยุคใหม่ โดยเฉพาะในด้านการใช้เทคโนโลยี การสร้างนวัตกรรม และการพัฒนาสมรรถนะของครู

1.3 สำนักพัฒนานวัตกรรมจัดการศึกษา หรือ หน่วยงานวิจัยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ควรพัฒนาเครื่องมือหรือคู่มือการนิเทศที่อิงจากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เช่น แบบประเมินสมรรถนะครู แผนพัฒนาการนิเทศเชิงรุก หรือแนวปฏิบัติในการใช้เทคโนโลยีในการนิเทศ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการทำวิจัยในอนาคต ดังนี้

2.1 ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกในแต่ละด้านขององค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาผู้เรียน 2) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 4) การประกันคุณภาพการศึกษา 5) การใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษา 6) การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา โดยเฉพาะด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งปรากฏในวิทยานิพนธ์มากที่สุด และมีผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ

2.2 ควรเน้นการวิจัยที่เชื่อมโยงระหว่างการนิเทศแบบมีส่วนร่วม การเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการ และการพัฒนาระบบพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติได้จริง

2.3 ควรให้ความสำคัญกับการออกแบบและพัฒนาโมเดลการนิเทศที่มีความยืดหยุ่น และสามารถปรับใช้ได้ตามบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรหรือบุคลากร

2.4 ควรบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ากับกระบวนการนิเทศในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน ดำเนินการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและขยายผลการนิเทศให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2.5 ควรศึกษาประเด็นเฉพาะเกี่ยวกับการพัฒนาไกลนิเทศเชิงนวัตกรรม เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้ของครูและนักเรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). *เรื่องนโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567–2568. ศธ.360องศา*. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2568 จาก <https://moe360.blog/2023/12/06/p55122/>.
- พรรคพงศ์ โสมาเกต และคณะ. (2560). การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนใน โรงเรียนขนาดเล็ก. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 23(ฉบับพิเศษ), หน้า 84–94.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553. (2553, 19 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 116 ตอนที่ 47 ก, หน้า 1–17.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2. (2566). *การพัฒนาคุณภาพการนิเทศ การศึกษา: ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. สืบค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2568 จาก <https://anyflip.com/ecjir/mrji/basic>
- องอาจ ศิริเมตตาภรณ์. (2565). การสังเคราะห์งานวิจัยระดับดุษฎีบัณฑิตสาขาทางการบริหาร การศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน. *วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), หน้า 178–193.
- Morgan, D. N. (2024). A 20-year guided reading research synthesis: Examining student data. *Literacy Research and Instruction*, 63: 193–260.
- Heschong, L. (2021). *Synthesis and next steps*. Retrieved February 14, 2025, from https://www.academia.edu/117285774/Synthesis_and_Next_Steps
- Shapovalov, Y. A., and Evans, C. M. (2022, August). *Research synthesis: Developing the Educator Assessment Literacy Professional Learning Screener* (p. 57). National Center for the Improvement of Educational Assessment. <https://eric.ed.gov/?id=ED624170>